

زمان کلاس را وسعت ببخشیم!

گفت‌وگو با زهره سفیدی دبیر پایه هشتم شهر قم

بهناز پورمحمد

دارد، در کلاس صورت می‌گیرد. در شیوه یادگیری معمول، این معلم در کلاس درس تدریس می‌کند و دانش‌آموز با انجام دادن تکالیف پیچیده در منزل درگیر می‌شود ولی در روش یادگیری معکوس این روند برعکس صورت می‌گیرد؛ یادگیری در منزل انجام می‌شود و سطوح بالاتر آن در کلاس اتفاق می‌افتد.

این روش نیازمند لوازمی است؛ از جمله اینکه معلم باید از قبل ویدئوها و رسانه‌های آموزشی لازم را برای دانش‌آموزان تدارک ببیند. این رسانه‌ها شامل متن، فیلم، روش‌های برخط (آنلاین) و ... هستند. همه این‌ها وابسته به این است که شما چقدر امکانات آموزشی دارید و البته همه با توجه به مخاطب

قابل تغییرند. در امکانات خیلی عالی دانش‌آموزان به سبب دسترسی به اینترنت می‌توانند به بهترین اهداف خود برسند ولی در سطوح پایین‌تر، فیلم را به صورت سی‌دی در اختیار دانش‌آموز قرار می‌دهیم و یادگیری اولیه در منزل (دیدن فیلم) انجام می‌گیرد.

■ چه شد که برای تدریس روش یادگیری معکوس را انتخاب کردید؟

■ مشکلی که اکثر معلمان با آن روبه‌رو هستند، حجم زیاد مطالب و زمان کم برای تدریس و گرفتن بازخورد از دانش‌آموزان است. با توجه به حجم زیاد مطالب، سطوح مختلف یادگیری و رسیدن به اهداف آموزشی کتاب همیشه به دنبال راهی بوده‌ام که زمان کلاس را به شیوه‌ای وسعت دهم و

زهره سفیدی با ده سال سابقه تدریس در مدارس ابتدایی و متوسطه اول و دوم و دارای مدرک تحصیلی کارشناسی فیزیک و کارشناسی ارشد تکنولوژی آموزشی از دانشگاه خوارزمی، در شهر قم مشغول به خدمت است.

مطلع شدیم که ایشان با تهیه و تدوین فیلم‌های آموزشی و با روش یادگیری معکوس در حال تدریس علوم پایه هشتم در مدرسه فرهنگ شهر قم هستند. برای آشنایی با تجربه‌های خانم سفیدی با ایشان به گفت‌وگو نشستیم.

■ از چه سالی با پروژه یادگیری معکوس آشنا شدید؟

□ در سال ۱۳۹۴ در مطالعاتی مرتبط با رشته تحصیلی‌ام، تکنولوژی آموزشی، به صورت کاملاً تصادفی با دیدن کلیپ سلمان خان باروش یادگیری معکوس (FLIPPED LEARNING) آشنا شدم. پس از آن تا امروز، با عضویت در گروه‌هایی که در این زمینه فعالیت می‌کنند، پیگیر هر مقاله و مطلبی که در این زمینه باشد، هستم و سرکلاس از آن‌ها استفاده می‌کنم.

■ لطفاً درباره روش یادگیری معکوس توضیح دهید.

□ در یادگیری معکوس بخشی از یادگیری (یادگیری سطح ابتدایی و اولیه) در منزل اتفاق می‌افتد و جاهایی از تدریس که به نظارت بیشتر معلم نیاز

استفاده می‌کنم که قبلاً بارگیری و ویرایش کرده‌ام. یکی از مشکلات بارگیری از اینترنت این است که ممکن است تصاویر برای دانش‌آموزان مناسب نباشد یا نیاز به توضیح و ترجمه داشته باشد. بر این اساس، فیلم را حتماً از قبل باید دید و از هر لحاظ ویرایش کرد تا مناسب استفاده دانش‌آموز شود. از فیلم‌های سه‌بعدی هم برای فهم بهتر دانش‌آموزان می‌توان استفاده کرد.

در کل، با توجه به تجربه شخصی که از دوره‌های ابتدایی و متوسطه دارم، معتقدم که اثربخشی فیلمی که خود معلم با لحن و مدل آموزشی مورد نظرش تهیه و تدوین می‌کند، بیشتر است.

■ از مزایای روش یادگیری معکوس، بیشتر بگویید.

□ برخی از مباحث به تکرار و تمرین نیاز دارند. با این روش، دانش‌آموزانی که نیاز بیشتری به

تکرار و تمرین دارند، می‌توانند هر چقدر که دوست دارند در منزل فیلم را به صورت تکراری ملاحظه کنند تا مطلب برایشان جا بیفتد. ولی این در کلاس به دو دلیل شاید دو یا سه بار بیشتر امکان نداشته باشد: یکی زمان کم و دیگر اینکه دانش‌آموزان قوی‌تر حوصله‌شان سر می‌رود و در نتیجه نظم کلاس به هم می‌خورد و ممکن است دانش‌آموز قوی ترمز کلاس محسوب شود. ولی با این روش دیگر در کلاس مجبور نیستم دانش‌آموز قوی را نگاه دارم تا دانش‌آموز ضعیف به او برسد. برای دانش‌آموزان قوی پس از دیدن فیلم‌ها تکالیفی را به صورت A, B, C از قبل طراحی کرده‌ام. براساس توانمندی، یکی از این تکالیف را به‌عهده دانش‌آموز می‌گذارم تا سطح یادگیری دانش‌آموزان را هم بالا ببرم.

دانش‌آموزان با توجه به اینکه از قبل از طریق دیدن فیلم با موضوع درس آشنا می‌شوند، اضطرابشان به میزان زیادی کاهش پیدا می‌کند.

از این زمان بیشتر استفاده کنم. برای همین، از این روش برای تدریس بهره می‌برم و در زمان کلاس صرفه‌جویی می‌کنم.

■ محتوای آموزشی خود را چگونه تهیه می‌کنید و در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهید؟

□ اولین بار به کمک یکی از همکاران فیلم آموزشی تهیه کردیم که بسیار ابتدایی بود؛ به این صورت که یکی درس می‌داد و دیگری با تلفن همراه فیلم‌برداری می‌کرد.

گاهی در منزل زمانی که خانواده همه خواب بودند، به تدریس و ضبط فیلم می‌پرداختم. وقتی کارم با استقبال والدین و دانش‌آموزان مواجه شد، تشویق شدم و انگیزه پیدا کردم که به کارم کیفیت بدهم. حالا از نرم‌افزارهایی مثل کماز یا استفاده می‌کنم تا فیلم‌ها را به صورت سی‌دی یا فلش با کیفیت بهتری در اختیار دانش‌آموزان قرار دهم. البته به نکته خیلی مهمی در تهیه فیلم‌ها باید اشاره کنم و آن این است که مدت زمان فیلم‌ها نباید طولانی باشد. به قولی فیلم‌ها باید به صورت لقمه‌های کوچک و کم حجم و مفید طراحی شوند تا دانش‌آموزان از آن‌ها استقبال کنند.

■ آیا از فیلم‌های آموزشی مرتبط با درس مورد نظر تان استفاده می‌کنید؟

□ این روش را هم امتحان کرده‌ام ولی فیلمی که خودم ساخته باشم، اثر بهتری دارد تا فیلمی که از اینترنت بارگیری می‌شود. روزهایی که نمی‌رسم فیلم ضبط کنم، از فیلم‌هایی

تصاویر آرشیوی هستند

اثربخشی فیلمی که خود معلم با لحن و مدل آموزشی مورد نظرش تهیه و تدوین می‌کند، بیشتر است

جدید نیاز داشته باشند، به خودشان این اجازه را می‌دهند که با توجه به نیازشان فیلم ببینند و جلو بروند.

■ با دانش‌آموزانی که امکان دسترسی به رایانه را ندارند، چه برخوردی می‌کنید؟

□ در هر کلاسی همه دانش‌آموزان یکدست نیستند. ما با خانواده‌هایی روبه‌رو هستیم که بعضی از آن‌ها اجازه استفاده از رایانه را به بچه‌هایشان نمی‌دهند. بر این اساس، محتوای فیلم آموزشی را در فلش قرار می‌دهیم و بچه‌ها می‌توانند فیلم آموزشی را با تلویزیونی که در منزل دارند ببینند.

■ خانواده‌ها چگونه با روش جدید شما یعنی یادگیری معکوس آشنا شدند و از آن استفاده کردند؟

□ قبلاً با خانواده‌ها در جلسه‌ای درباره روش تدریس صحبت کردم و مطرح کردم که به همکاری آن‌ها نیاز دارم. از مزایا و محاسن این روش حرف زدم و در این باره گفت‌وگو کردیم. همیشه در ابتدای هر فعالیتی مقاومتی هست که برای مواجهه با آن باید صبور بود و پشتیبانی اولیای مدرسه را داشت تا خانواده‌ها بپذیرند. متأسفانه در برخی مواقع به دلیل توجیه نشدن اولیا کار به شکایت آن‌ها رسیده، که اگر مدیریت مدرسه پشتیبانی نمی‌کرد، طرح متوقف می‌شد و اجازه ادامه یافتن پیدا نمی‌کرد.

■ به نظر شما این روش برای تمام دروس پاسخگوست؟

□ ما همیشه به بچه‌ها می‌گوییم که پیش مطالعه داشته باشند. متأسفانه مشکلی که این روزها با آن مواجهیم، این است که بچه‌ها حوصله خواندن ندارند و در یک کلاس مثلاً ۲۰ نفری، ممکن است فقط ده نفر پیش مطالعه داشته باشند. برای رفع این مشکل، از فیلم‌هایی با جذابیت بصری مناسب مثلاً تصویر خوب و یا صدای خوب استفاده می‌کنیم. برای مثال، درس ادبیات فارسی این جذابیت خود را خیلی بیشتر نشان می‌دهد و راحت‌تر از ساختن فیلم آموزشی است. دانش‌آموز با چند بار شنیدن صوت و لحن درست خوانش شعر یا متن، به ادبیات علاقه‌مند و به مطالعه ترغیب می‌شود.

مزیت بعدی روش فیلم دیدن این است که بعضی از والدین که علاقه‌مندند به فرزندانشان کمک کنند، با دیدن فیلم تدریس همراه با آن‌ها در منزل، با روش تدریس معلم آشنا می‌شوند. پس به بی‌راهه نمی‌روند و می‌توانند کمک مؤثری در امر آموزش برای فرزندانشان باشند.

■ پس از مشاهده فیلم آموزشی در منزل، چه فعالیتی برای دانش‌آموزان در کلاس درس تعریف کرده‌اید؟

□ در کلاس تمرین‌هایی در سطوح بالاتر صورت می‌گیرد. برای این کار از یادگیری معکوس استفاده می‌کنم که یکی از شاخصه‌های مشارکت کلاسی است. وقتی بچه‌ها به سرکلاس می‌آیند، ممکن است برخی مشکلاتی داشته باشند. من از قبل بچه‌ها را گروه‌بندی کرده‌ام. گروه‌بندی می‌تواند مدل‌های مختلفی داشته باشد. ممکن است همگن یا ناهمگن باشد؛ یعنی همه بچه‌های گروه در یک حد و یا خوب و ضعیف و متوسط باشند. گروه‌بندی ناهمگن که در گروه هر سه سطح دیده شود، ضعیف، قوی و متوسط است. این گروه‌بندی بنا به تشخیص معلم کلاس

ما همیشه به بچه‌ها می‌گوییم که پیش مطالعه داشته باشند. که این روزها با آن مواجهیم، این است که بچه‌ها حوصله خواندن ندارند

انجام می‌گیرد.

در گروه‌ها بچه‌ها مباحثی را که متوجه نشده‌اند، مطرح می‌کنند. با توضیح هر کدام از اعضا، گروه رفع اشکال می‌کند و بچه‌ها از یکدیگر خیلی بیشتر یاد می‌گیرند.

معلم ناظر بر بحث و گفت‌وگو گروه‌هاست و وقتش را صرف دانش‌آموزانی می‌کند که به کمک بیشتری نیاز دارند و در نهایت، توضیحات تکمیلی و جمع‌بندی با معلم است. یادگیری معکوس باعث می‌شود که تدریس فعال باشد. در عین حال، مشارکت دانش‌آموزان را در یادگیری بالا می‌برد و به یادگیری عمق می‌بخشد. در این روش به خوبی مشاهده می‌شود که دانش‌آموزان به خودتنظیمی می‌رسند. پس هر وقت به آموزش

مزایای یادگیری معکوس

- بهبود یادگیری
- یادگیری مستقل و داشتن یادگیری مشخص (توجه به تفاوت‌های فردی)
- رسیدن به سطوح بالای یادگیری
- ارائه یادگیری مشارکتی و تعامل گروهی
- افزایش احساس تعلق به مدرسه
- تقویت خودتنظیمی تحصیلی، وجود راهبری یادگیری
- افزایش انگیزه تحصیلی
- بهبود نگرش تحصیلی
- تقویت تفکر تأملی
- بهبود مهارت‌های فراشناختی

معایب یادگیری معکوس

- ممکن است در مناطق کمتر برخوردار امکان اجرا نداشته باشد.
- تهیه و تدوین و تولید این فیلم‌ها زمان‌بر است و به اختصاص زمان کافی نیاز دارد.
- به دلیل آشنا نبودن با این روش، مقاومت‌هایی از سوی دانش‌آموز و اولیا و گاهی کارکنان مدرسه مشاهده می‌شود.
- اگر دانش‌آموز همکاری لازم را از خود نشان ندهد و زمان مناسبی برای مشاهده فیلم‌ها و انجام دادن وظایف صرف نکند، رسیدن به اهداف در نظر گرفته شده مشکل می‌شود. لذا قبل از اجرا می‌بایست دانش‌آموز کاملاً همراه شود و مزیت‌های این روش برایش آشکار گردد.

مشکلاتی که در این روش ممکن است پیش بیاید چیست؟

فیلم‌هایی را که از قبل آماده شده، به تعداد دانش‌آموزان تکثیر می‌کنم اما ممکن است و حتماً این اتفاق می‌افتد که تعدادی از سی‌دی‌ها در منزل بچه‌ها باز نمی‌شوند. در نتیجه فیلم دیده نمی‌شود و این یعنی آماده نبودن آن تعداد دانش‌آموزی که فیلم را ندیده‌اند و اختلال در امر آموزش و تأخیر در یادگیری و از دست دادن زمان.

مشکل بعدی این است که به دلیل کمبود زمان ضبط فیلم، فیلم‌برداری همه فصل‌ها مقدور نیست. در اینجا مجبورم برخی فصل‌ها را که تصویری‌تر و دشوارترند، انتخاب و فیلم‌برداری کنم.

تغییر محسوسی که با استفاده از روش یادگیری معکوس در دانش‌آموزان دیده‌اید، چه بوده است؟

در ضمن بحث‌هایی که بچه‌ها در گروه در ارتباط با درس با هم دارند، متوجه شده‌ام که اضطرابشان به دلیل تسلط از قبل به عنوان درس، به‌طور محسوسی کاهش پیدا کرده است.

در درس ریاضی بچه‌ها الان راحت‌تر از قبل برای حل مسئله پای تخته می‌آیند.

چون از قبل، چندین بار تدریس معلمشان را مرور کرده‌اند، مسئله‌شان حل شده و اضطرابشان برای آمدن پای تخته کمتر شده است.

انگیزه در بچه‌ها برای من خیلی مشهود است و می‌بینم که با اعتمادبه‌نفس داوطلب یادآوری درس هستند؛ چون از قبل با درس جدید آشنا شده‌اند. با زمان اضافه‌ای که با این روش به دست می‌آید، نقشه مفهومی هر درس را با دانش‌آموزان قوی ترسیم کنیم.

لطفاً درباره نقشه مفهومی بیشتر توضیح دهید.

با نقشه مفهومی که ممکن است خود دانش‌آموز ترسیم کند یا گروهی نقشه مفهومی ترسیم کنند یا با کمک من نقشه مفهومی پایان هر درس به‌صورت سازمان‌دهی یادگیری آن جلسه از آموزش را